

Lapsed ja kino.

=====

Mag. A. Elango raadioloeng 19. okt. 1938.

Kino kuulub tänapäeva kõige enam levinud lõbustus ja ajaviit tekohtade hulka. Ei ole vist ühtegi teist, kust aasta jooksul nii palju inimesi läbi käiks, kui kinost. Omal ajal võidi kirikust uhkusega ütelda, et tema on kõige populaarsem, kõige levinenum rahva kogunemiskoht, tänapäeval on kino kiriku aammu ületanud. Kinod töötavad iga päev, argi- ja pühapäeviti, andes ööaegselt 3-4 etendust. Ja arvult on neid meil Eestis praegu sama palju kui kirikuid, rahvast käib aga neis keskmiselt enam, mida enam elekter tungib alevikkudesse ja maale, seda suuremat võigukäiku teeb ka kino. Nii võime julgesti öelda, et tänapäeval Eestiski iga päev kümned tuhanded inimesed kino mõjust osa saavad ja sellepärast väga tähtsaks pidada tuleb, mis-sugune see mõju on.

Vaatleme kõigepäält, millel põhjeneb kino nii suur menu. Ses suhtes tulevad arvesse peamiselt järgmised asjaolud:

Kino on kergesti kättesaadav; ta on avatud iga päev ja pealegi pika aja jooksul, nii et igaüks temast huvitatult leiab sobiva aja sinna minekuks. Pealegi võib kinos istuda ülirohkestes, nii et ära jääb tulikas ümberrõivastuse protseduur, mis

käib tavaliste teatrisse või mujale peole mineku eel ja mis paljusid sealt eemale hoiab. Pimedas kinos kaovad klassi ja jõukuse vahed - vaene ning rikas, nooblilt ja kehvalt rõiva-statu anduvad ühtlaselt valge ekraani lummusele. Selles on kindlaste üks põhjus, miks laiad hulgad lähevad meelsamini kinno kui teatrisse. Ka on kino üldiselt odavam kui ~~ki~~ teater.

Filmimise tehnika võimaldab tuua linale erakordseid isikuid, sündmusi ja vaatepilte, mis oma teravuse, efektsuse ja uudsusega köidavad laiade hulkade tähelepanu.

Kino suure populaarsuse peamiseks põhjuseks on aga minu arvates see asjaolu, et filmitööstis teadlikult ja kavakindlalt kasutab ära inimeses peituvad madalamad tungid. Meis kõigis elab edasi rida primitiivseid, ürgelisi tunde, mis on pärit madalamatelt arenguastmetelt. Need tungid on kõigil inimestel enam-vähem ühesugused; nad esinevad isegi paljude loomade juures peaaegu samasugusel kujul, kui inimese juures. Kes neid oskab köditada, nendele apelleerida, see võib suurte hulkade poolehoidu. Kõrgemad tunded ja huvid on seevõrra spetsialiseerunud, et iga huviala köidab ainult ühte osa inimesi, üks suuremat, teine väiksemat osa. Primitiivsetele tungidele apelleerides haarame aga valdava enamiku inimestest, välja arvatud vahest ehk ainult vaimselt kõrgemalearenenute kitsas ringkond, kes nii madalast vaimutoidust ei hooli, sell

est vaimselt üle õhles.

Primitiivsetele tungidele apelleerimise kunsti oskab kino väga meisterlikult kasutada. Üheks kõige tugevamaks ja ürgelisemaks tungiks inimeses on sugutung. Meie aja kultuutinimesel on see tung peaaegu ikka teatud määral pingelises seisukorras, kuna kõlbeline elukorraldus ei võimalda sel alal nii suurt vaheldust, kui meeled ihkaksid. See asjaolu on filmilavastajatele väga hästi teada ja sellepärast me näemegi, et harva lei-
dub filmi, kus seksuaalselt kõditavad ja ärritavad elemendid täiesti puuduksid. Tavaline kinodraama otse kubiseb neist, näi-
dates külluses igasuguseid kergeid armulugusid, öhtuseid balli-,
teatri- ja lokaalistseene, kus domineerib luksuslik seadeldis ja tegelaste ühke rõivastis jne. Mitmesugustes lava tantsu-, ü
ümberrõivastuse, magamistoa jms. stseenides minnakse sageli ise-
gi üle sündsuse piiri ja mindaks muidugi veelgi kaugemale, ku-
poleks ähvardamas filmitsensuuri kitsendavaid korraldusi.

~~XXXXXX~~ Meenutagem kas või meilgi viimastel aastatel linastatud
filmide pealkirju ja nendele lisatud soovitusi. Sellega on se-
letatav, miks kino, täiesti erinevalt teatrist, eelistab oma
näitlejaskonda komplekteerida iludusvõistluste kaudu ja oma
tegelaste juures nii väga kõrgelt hindab moodsaks lööksõnaks
saanud "sex appeale'i", seksuaalset veetlevust. Luksuslik rõi-
vastus, ühke ümbrus, autod, ballid, erakordsest kõrgelekruvi-

tud tundmused jne.- need kuuluvad kõik võtete hulka , millega filmitööstus ettearvestatult piitsustab üles vaatlejate kired ja sellega neid paelub. Inimese hingeelus võib märgata üht omapärast joont - ta hindab närvide kōdi ja tungide pinget rohkem kui täielikku rahuldust. Rahuldusele järgneb appaatia ja tülga-
stus, tungide pinge aga hoiab jõud virged ja suurendab ~~XXIX~~ olemisrõõmu. Rõivastusmoodisid , pikantseid pilte, kabaree-ettekandeid jms. kasutatakse teadlikult säärase pinge tekitamiseks ja enne kõike otsitakse seda kinost.

Teiseks sügaval inimese alateadlikus loomuses peituvaks tungiks on n.n. lõhkumis-ehk purustamistung. Teatud varjatud lõbumida inimene tunneb asjade purustamisest, teistele hoopide jagamisest jne. on selle tungi avalduseks. Nad muutuvad eriti sagedaseks säärastel juhtudel, kui inimese endakontroll ja endavalitsemine nõrgeneb, olgu alkoholi, olgu väsimuse mõjul või mõnel muul põhjusel. Eriti puhtal kujul näeme selle tungi avaldusi lapse juures, kes asjade lõhkumisest ja purustamisest tunneb varjamatut lõbu. Selle tungi kōditamise teenistuses lon teine liik filme: n.n. kriminaal- ja trikkfilmid, mis kubisevad igasuhu hulljulgetest trikkidest, kakelustest, relvadega tulistamisest, tagaajamistest, äkilistest müradest jne. Kuna just noored enne puberteediikka jõudmist füüsiliselt kiiresti kasvavad ja nad endis tunnevad

kehalist jõudu olivat rohkem, kui kunagi varem või hiljem, siis meeldivad säärased filmid esijoones just nendele. Võime ilma suurema raskuseta näha, kuidas nad meie linnade kolmanda järgu kinodes pingul tähelepanuga jälgivad sääraseid sündmusi ja nendele kogu ~~hüüakapannu~~ hingega kaasa elavad.

See asjaolu, et valdav enamik meie kinodes näidatavad filme köditavad inimese ürgelisi tunde, ongi peamiseks põhjuseks, miks kino on nii populaarne, ent ühtlasi ka nii hädasoonlik. Kasvatus näeb lõpmata palju vaeva, et neid tunde, mille oheldamatu väljaelamien ei ole kooskõlas meie kõlbelise elukorraldusega maha suruda, ahelatesse panna. Seda on kõige hõlpsam teha sel teel, et meie tähelepanu neilt ära teisale, teistele huvialadele juhime ja kasvandiku teadlikku vastupanu nendele kõvendame. Ent siin tuleb kino ja pakub neile järjest uut koodi. Meie võik- sime neid tunde piltlikult võrrelda kiskja metsloomaga, mis elab igas inimeses, ent mis normaalses olukorras on seotud, puuri pi- stetud. Nii nagu metsloom, keda läbi puuri järjest õrritatakse, vihale läheb ja lõppeks kogu puuri, kui see nõrgem juhtub olema purustab, nõnda võivad ka meie tunded, kui nad järjest uut toitu saavad ja neid ikka jälle kavakindlalt ärritatakse, meie hingeli- sele tasakaalule kardetavaks muutuda. Kui täiskasvanu kõlblad harjumused ja veended enamasti moodustavad küllalt vastupidava puuri mõispeidetud loomale, siis ei sa seda igakord mitte üteli- da poolküpsete noorte kohta. Enne murdeiga, lo.-I2elua. paiku

nagu nägime on noortel eriti virgel purustamistung, murdeas
neid
ja pärast seda agasugutung. Vastavalt sellele näeme ka filme
valivat. Tugevate ja alles vähe kapseldatud tungide pidev ärritamine võib selles eas muutuda nende külbelisele arengule tõsiselt kardetavaks.

Teine hädahoht, mis noori kinodes varitseb, on väärade ettekujutuse saamine elust. Kui kergesti ei või noores, kes kinos näeb alatasa luksust, uhkeid toalette, prassinguid ja palle, kus isegi üle tänava minekus tarvitatakse autot, kus majanduslikudel võimalustel ei näi olevat üldse piiri, tekkida arvamus, et niisugune peab elu olamagi, et ainult säärane elu on elamisväärne. Ja kui siis tegelik ümbrus pakub hoopis vastupidist, siis hakatakse seda põlgama, kannatatakse elutüdimuse all või hakatakse kergel käel endale mugavusi hankima, omastades võõrast raha, pannes toime vargusi, pettusi jms.

Mõned kino arvustajad on eriti kardetavaks pidanud seda, et noored kinode küllastajad võivad kergesti hakata järele aimama filmis nähtud roimasid, lukumurdmisi jne. ning sel teel ühiskonnale kardetavaks muutuda. Mulle näib siiski, et kinos nähtu otsest ülekandmist ellu esineb väga harva ja selhingeelu seaduste põhjal pole mitte väga kerge. Sellepärast tuleb kino kahjulikku mõju noortele otsida ikkagi esmajoones tungide ülespiitsutamisest ja vale eluplaani loomisest. Kuid needki on lüüdlalt suured ja

tõsised pahed, et nende pärast järele mõelda, kuidas noori nende eest kaitsta. Kõige õigem ja radikaalsem lahendus oleks kogu filmitööstusereform: eelpooltoodud hädaohtlikud elemendid tuleksid filmidest üldse kõrvaldada või suruda hoopis tahaplaanile, sest ega täiskasvanudki nende vaatamisest paremaks ega vaimselt rikkamaks saa. Sellele teele ongi asunud näit. vene filmitööstus, kus igapäevase elu ja võitluse stseenid on luksuse, erootilise kõi ja kriminaalsed trikid peaaegu täiesti välja tõrjunud. Sedasama nõudis ka Hitler enne võimuletulekut sajasa filmitööstuselt, kuid võimul olles ei ole ta selles suunas midagi nimetamisväärselt kor- da saata suutnud. Õigestimõistetud kinoreform ei tähenda mitte draama täielikku asendamist vaatepiltide ja õpetliku fiomiga, nagu mõnikord on arvatud, vaid kinodraama puhastamist sinna kunst- likult ja ärilistel kaalutlustel siise põimitud nilbusest ja trikkidest.

Senikua aga kui meie kinode eeskava hoolimata hiomitsen- suurist valdavas enamikus koosneb ikkagi säärase negatiivse ten- dentsiga filmidest, ei jää meil muud üle, kui senisest valjumini teostada kinoskäimise keeldu noorte suhtes. Siiamani on olnud peaaegu ainult kooli mure valvata, et õpilase d ei käiks õiga sageli kinos, eriti mitte filme vaatamas, mis noorsoole pole lubatud. Seltskond ja lastevanemad pole kooli ses suhtes kuigi nim- tamisväärselt toetanud, mõnikord isegi just vastupidi, aidanud noortel kooli kitsendusi ignoreerida. Pole siis ime, kui õpetajad

mõnikord noorte silmis muutuvad vastumeelseiks olendeiks, kes otse-
kui isikliku kadeduse pärast piiravad noorte lõbustusi., isa ja
ema aga üsna abivalmilt kaasa aitavad neile õpetajaile ninanipsu l
lütta. Kui meie tahame, et mingi kitsenduse mõju oleks tõhus, siis
peavad kõik kasvatajad, olgi nad õpetajad, lastevanemda või muud
täsiaksakvud, ühemeelselt olemavalvel nende kitsendusite täit-
mise eest, või vastasel korral parem nad juba kaotada. Kinoskää-
mise suhtes ei saaks nende kaotamine aga eelpooltoodud põhjustel
kõnesse tulla ja sellepärast ei jää meil muud valikut, kui seini-
sest hoolikamalt noori sellest vaimsest sopast eemale hoida, mis
neid kinodes nii karedetaval kujul varitseb.